

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-394-4-4>

Галян Ольга, студентка магістратури кафедри ТІМ НАОМА,
старший науковий співробітник НХМУ
(науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент Г. О. Андрес)

Виставкові проекти Національного художнього музею України з повернення імен митців із забуття 1998–2016 роки

Ключові слова: виставкова діяльність НХМУ, Культур-Ліга, Марк Епштейн, мистецтво, НХМУ, спецфонд НХМУ.

Olga Galian, MA student, NAFAA
(academic mentor: PhD in History, Associate Professor Hanna Andres)

Exhibition projects of the National Art Museum of Ukraine to bring back the names of artists from oblivion 1998–2016

Abstract. The text examines and researches the exhibition projects of the NAMU to bring back the names of artists from oblivion: “Special Fund” (December 1998), “Special Fund. 1937–1939” (January – April 2015), “Special fund. Graphic art” (August 2016), “Culture-League. Artistic avant-garde of the 1910s–1920s” (December 2007 – January 2008), “Mark Epstein. Return of the master” (December 2010 – February 2011). Exhibition typology established. Projects related to the issues of the special fund are built according to the thematic principle, based on works of art from the museum collection. The art section of the Culture League highlighted the topics of the exhibition with works of art from the collection of the National Art Museum of Ukraine, as well as works from the collections of other museum institutions and private collectors. The exhibition projects under consideration contributed to the restoration of the historical memory of the once banned art.

Key words: exhibition activity NAMU, Culture League, Mark Epstein, art, NAMU, special fund.

Виставкові проекти є важливим результатом наукових розвідок. Вивчення та аналіз художніх виставок дає можливість визначити актуальну проблематику й тенденції розвитку мистецтва, ознайомитися з особливостями практичної роботи кураторів. Узагальнення, зведення наукової інформації щодо виставкових проектів Національного художнього музею України (далі – НХМУ) про спецфонд і творчість художників Культур-Ліги – це формування сторінок історії музею про виставки з повернення імен митців із забуття, про відновлення історичної справедливості, заповнення прогалин в історії мистецтва, поширення цієї інформації серед відвідувачів.

Складною, сповненою драматичних подій є історія історико-мистецького ящика спецфонду НХМУ. У 1937–1939 рр. в музеї, за розпорядженнями органів влади, було сформовано закритий спеціальний фонд, куди потрапили мистецькі твори, в яких радянські ідеологи вбачали ознаки

формалізму, націоналізму або ідеологічної невідповідності. Трагічно склалися долі багатьох авторів творів, а сам фонд дивом уник знищення і зберігся до нашого часу. В спеціальному засекреченому сховищі опинилися твори М. Бойчука, І. Падалки, О. Павленко, О. Екстер, О. Богомазова, В. Пальмова, О. Бізюкова, Т. Фраєрмана та інших майстрів.

Із забуття репресоване мистецтво поверталось поступово. Початок дослідженню творів зі спеціального сховища поклав мистецтвознавець Дмитро Горбачов, коли на початку 1960-х рр., у часи умовної відлиги, працював у музеї головним зберігачем. Згодом наприкінці 1960-х рр. з'являються мистецтвознавчі дослідження, в яких згадуються деякі твори зі спеціального фонду НХМУ. З кінця 1980-х – початку 1990-х рр. роботи українських модерністів О. Екстер, В. Пальмова, М. Бойчука, О. Богомазова та інших майстрів почали експонувати на виставках, а в грудні 1998 р. під кураторством мистецтвознавиці Світлани Рябічевої була проведена виставка «Спецфонд» та видано каталог до виставки. На виставці був представлений 61 живописний твір понад 35 авторів, роботи експонувалися вперше з 1920–1930-х рр. Серед них твори К. Єлеви «Голова робітника», «Святошино», «Голова чоловіка», С. М. Єржиківського «Будують», С. Йоффе «У тирі» та ін. Більшим повним масштабним проектом, що повністю охарактеризував історико-мистецьке явище спецфонд, стала виставка «Спецфонд. 1937–1939» (січень – квітень 2015 р.) під кураторством головної хранительки фондів НХМУ, мистецтвознавиці Юлії Литвінець. На виставці було представлено 93 живописних твори понад 50 авторів та сторінки з інвентарної книги спецфонду за 1939 р., а згодом видано каталог – ґрунтовне наукове видання про мистецькі твори, що потрапили до спецфонду НХМУ. Побудована за тематичним принципом експозиція виставки знайомила відвідувачів з трьома тематичними блоками: живописом, пов'язаним з воєнною тематикою, сільським господарством та індустріалізацією. Вперше з 1920–1930-х рр. експонувалися твори О. Бізюкова «Моряк із гвинтівкою», Л. Крамаренка «На завантаженні хліба», Є. Горбача «На склозаводі», І. Лисенка «Відкатники», І. Клименка «В старому Кичкасі» та багато інших робіт.

Продовженням проекту «Спецфонд. 1937–1939» стала виставка «Спецфонд. Графіка» (серпень 2016), яка окрім творів вже знамих майстрів, відкрила глядачу твори маловідомих графіків О. Кравцова, З. Криштули, Н. Проніна, В. Пурія, що не експонувалися з 1920–1930-х рр.

У кілька етапів поверталася з забуття і творчість художників Культур-Ліги. Культурно-просвітницька організація Культур-Ліга була створена в Києві на початку 1918 р. з метою всебічного розвитку єврейської культури мовою їдиш. У радянські часи діяльність Культур-Ліги була фактично викреслена з історії образотворчого мистецтва України. Відновлення історичної справедливості відбувалося поступово: з'являлися наукові дослідження з проблематики Культур-Ліги, а згодом було організовано виставки в НХМУ: «Культур-Ліга. Художній авангард 1910–1920-х рр.» (грудень 2007 – січень 2008), «Марк Епштейн. Повернення майстра» (грудень 2010 – лютий 2011).

Перший проєкт під кураторством дослідників Григорія Казовського і Леоніда Фінберга всебічно висвітлював діяльність художньої секції Культур-Ліги: окрім творів учасників художньої секції Культур-Ліги на виставці були представлені й архівні матеріали.

Другий – під кураторством дослідників Лариси Амеліної, Данила Нікітіна, Леоніда Фінберга – був присвячений творчості Марка Епштейна, одного з засновників художньої секції Культур-Ліги, директора Єврейської художньо-промислової школи. Представлені на виставці ескізи костюмів до театральних вистав, кубістичні композиції початку 1920-х рр., книжкова графіка, фото скульптур занурювали у світ творчості майстра.

На виставках щодо проблематики Культур-Ліги окрім творів з фондového зібрання НХМУ були представлені мистецькі твори й архівні матеріали з інших музейних установ і приватних зібрань.

Зазначені виставкові проєкти здійснили процес остаточного повернення в історію українського мистецтва імен художників, які були викреслені з неї за радянських часів та є свідченням одного зі стратегічних напрямів виставкової діяльності НХМУ – повернення із забуття «забороненого» мистецтва, відновлення історичної пам'яті та справедливості, а також популяризація мистецького спадку у публічному просторі.

